

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет технології виробництва і переробки продукції  
тваринництва, стандартизації та біотехнології**

**Кафедра технології виробництва продукції тваринництва  
Спеціальність 204 – «Технологія виробництва і переробки продукції  
тваринництва»**

**Ступінь вищої освіти «Бакалавр»**

«Допустити до захисту»

«Рекомендувати до захисту»

Декан \_\_\_\_\_ Михайло ГИЛЬ

Зав. кафедри \_\_\_\_\_ Сергій ЛУГОВИЙ

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 р.

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 р.

**УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ  
МОЛОДНЯКУ СПОРТИВНИХ КОНЕЙ В УМОВАХ ФІЛІЇ  
«ПІВДЕННИЙ ПЛЕМКОНЕЦЕНТР»**

**ДП «КОНЯРСТВО УКРАЇНИ»**

**04.01. – КР. 38-О. 24 04 01. 030**

**Виконавець:**

**здобувач вищої**

**освіти IV курсу \_\_\_\_\_ Юлія СЛУЦЬКА**

**Науковий керівник:**

**ст. викладач \_\_\_\_\_ Людмила ОНИЩЕНКО**

**Рецензент:**

**професор \_\_\_\_\_ Микола ШАЛІМОВ**

**Миколаїв – 2024**

## ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	8
1.1. Значення галузі та біологія коня	8
1.2. Селекція та відтворення у конярстві	12
1.3. Особливості оцінки спортивної працездатності	15
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ, УМОВИ І МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ	20
2.1. Місце та об'єкт дослідження	20
2.2. Методика виконання роботи	25
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	26
3.1. Породний склад та структура стада коней	26
3.2. Племінна цінність спортивного поголів'я коней	31
3.3. Характеристика спортивної працездатності коней	35
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	39
ВИСНОВКИ	43
ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота має обсяг 48 друкованих сторінок, проілюстрована 11 рисунками та 13 таблицями, список використаної літератури містить 34 джерела.

Тема даної роботи «Удосконалення технології вирощування молодняку спортивних коней в умовах філії «Південний племконцентр» ДП «Конярство України» м. Миколаїв.

Об'єктом дослідження є спортивна працездатність коней різної статевовікової групи порід: української верхової, чистокровної верхової, тракененської.

Предметом досліджень є екстер'єрні особливості коней та їх спортивні досягнення. Під час проведення експериментальних досліджень використано загальноприйняті методи: аналітичні, зоотехнічні, біометричні.

За результатами досліджень на підставі визначення залежності морфометричних показників спортивних коней трьох порід з спортивною працездатністю та їх вплив на результати змагань було встановлено, переваги коней старшого віку, що проявлялося в абсолютних показниках спортивної працездатності.

За середніми промірами коні досліджуваних порід знаходилися у діапазоні стандартних показників.

За висотою в холці середні виміри промірів у піддослідних коней коливалися в межах: 163,6–166,7 см, за довжиною тулубу ці показники коливалися в межах: 167,7–169,1 см. Широтні показники визначені за обхватом грудей у розрізі досліджуваних порід склали – 190,1–193,4 см, а костистість п'ястку була на рівні 20,2–20,7 см. Вік коней складав в середньому 10,5 років, третина з яких мала вік коней 8,5 років і старше.

За результатами оцінки рухових якостей було визначено, що кращими виявилися коні української верхової породи. За сумою балів вони переважали

тракненську на 15,4 %, а чистокровну верхову на 2,2 %. Саме тому коні української верхової і тракненської порід за цими результатами краще підходять для виїздки.

За взятими промірами найбільші значення було отримано для висоти в холці 0,619–0,632 та обхвату грудей 0,412–0,673. Найвищі коефіцієнти зв'язку із інтенсивністю використання було отримано для показника живої маси 0,435–0,712.

У зв'язку з цим, було визначено, що основною проблемою використання коней старшого віку є збереження їх здоров'я і спортивної працездатності. Серед трьох порід, які приймають участь у конкурі, а це українська верхова, чистокровна та тракненська, кращі результати показали коні української верхової породи.

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ**

ДПКЗ	Державний племінний кінний завод
КСК	кінно-спортивний клуб
ПК	південьконецентр
Рис	рисунок
ТР	тракененська порода коней
УВП	українська верхова порода коней
ЧК	чистокровна порода коней
га	гектар
ж.м	жива маса
кг	кілограм
к.од	кормова одиниця
м	метр
см	сантиметр
%	відсоток

## ВСТУП

Конярство в Україні через комплекс негативних факторів зазнає певного занепаду як з погляду окремих підприємств, так і у глобальному масштабі. Насамперед це пов'язано з високою вартістю кормів, великою кількістю приватної форми власності серед інших підприємств які на даний момент існують, високопродуктивних коней, деградацією породних якостей коней національних порід [16].

Найбільшою проблемою є великий відсоток вибракування молодих коней. Через велику кількість травмувань тварин на різних вікових етапах та етапах спортивної підготовки він стає ще більшим. Травми, а також вродженні дефекти, що можуть виявлятися на етапі випробувань, ставлять під сумнів подальше використання тварини у спортивному напрямку [28].

Травми, серйозні хронічні захворювання чи дефекти виникають через некоректний догляд за твариною, форсування її при випробуваннях чи спортивних тренуваннях, неправильній годівлі, невідповідних умов утримання, тощо. Певні хронічні вади або дефекти ведуть до здешевлення конкретної тварини, а також негативно впливають на репутацію підприємства [31].

Так, наприклад, при купівлі лошати у 6-12 місячному віці, деякі досвідчені коневласники цікавляться не лише походженням тварини, а і умовами її утримання, вихову, якістю годівлі на підприємстві-репродукторі. При виборі спортивного коня додатково до цього цікавляться алурністю, наявністю виявлених вроджених чи набутих вад та дефектів, що має бути підтверджено рентгенівськими знімками, рівнем підготовки, спортивними досягненнями та показниками [15].

У зв'язку з цим тема «Удосконалення технології вирощування молодняку спортивних коней в умовах філії «Південний племконецентр» ДП «Конярство України» є достатньо актуальною, тому що для кожного господарства, яке займається вирощуванням коней, незалежно від його розмірів і напрямку, якісний ремонт поголів'я – одне з найважливіших завдань, щодо поліпшення

продуктивності коней і підвищення прибутковості галузі [20].

Метою даної роботи був аналіз встановлення залежності морфометричних показників спортивних коней різних порід з спортивною працездатністю.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання:

- дати оцінку екстер'єрним та біологічним особливостям досліджуваних порід;
- елементи технології годівлі і утримання;
- дати оцінку відтворювальним якостям конематок;
- оцінити спортивну працездатність спортивних коней;
- дати характеристику особливості тренінгу спортивних коней;
- організація та заходи з охорони праці;
- дати обґрунтування отриманих результатів.

Об'єкт дослідження – спортивна працездатність коней різної статевовікової групи порід: української верхової, чистокровної верхової, тракененської.

Предмет дослідження – екстер'єрні особливості коней та їх спортивні досягнення. Під час проведення експериментальних досліджень використано загальноприйняті методи: аналітичні, зоотехнічні, біометричні.

## РОЗДІЛ 1

### ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

#### 1.1. Значення галузі та біологія коня

Кінь для людини завжди був безсумнівно вірним і необхідним видом тварин. Незалежно від розвитку суспільно-економічних структур, які на кожному історичному етапі залишали можливості для вдосконалення галузі конярства. Кінь не тільки супроводжував людей в повсякденному житті, але і широко використовувався в якості бойового коня [27].

Коні серед всіх інших видів сільськогосподарських тварин відрізняються різносторонніми біологічними і господарсько-корисними ознаками. Всі коні відрізняються між собою за зовнішніми ознаками, тобто екстер'єром. В екстер'єрі верхового коня мають місце: елементи сухості, легкості статури, відносної витривалості, плавності рухів [4].

Маючи досить масивний розмір будови тіла, жива маса дорослого коня становить 450 кг і більше, проте добре розвинені м'язи, еластичні сухожилля, зв'язки, а також надійна серцево-судинна система та досконалість дихального апарату, частота дихальних рухів за хвилину в стані спокою становить 10-15, а пульсу 28-44 ударів за хвилину. Великі серце і легені забезпечують тварині високу рухливість.

Сезонність розмноження у коней майже відсутня. Вони проявляють статеву охоту і виділяють сперму в усі сезони року. Для господарського використання зрілість коней настає у 2,5-3 роки. В цей час молодих кобил вперше парують або штучно осіменяють [16].

Коні серед всіх інших видів тварин вирізняються специфічною особливістю руху. Здатність коня до руху різними алюрами має велике значення для подальшого його використання. Різноманітність рухів, їх гнучкість, граціозність та краса залежать насамперед від типу статури коня, будови скелета, розвитку мускулатури, зв'язок, суглобів, сухожилля [5].



Алюр – різні види ходи коня у просторі. Природні алюри коня – це крок, галоп, інохідь і рись. Крок – найбільш повільний чотиритактовий алюр, під час якого кінь по черзі спирається кожною кінцівкою. Коли кінь рухається кроком він майже не втомлюється, ніж при русі іншими алюрами, і здатний працювати довгий час. Розрізняють такі види кроку: тихий та прискорена хода. Робочі коні тривалий час пересуваються помірним кроком ( рис.1).



*Рис.1. Помірний крок*

Рись – це такий алюр, при якому тварина по черзі переставляє пари ніг, розташованих по діагоналі (рис.2).



*Рис.2. Рись*

Швидкість такого алюру середня – швидше за крок, але повільніше галопу. Розрізняють такі види рисі: тиха рись (трот) без стадії підвисання, швидку рись зі стадією підвисання. У рисаків розрізняють такі види штучно навченої рисі: трот – укорочена рись; розмашка – спокійна вільна рись, що перевершує трот; мах – це більш жвава, ніж розмашка і жвава рись.

Інохідь – це алюр з фазою безопорного руху та односторонньою бічною фазою опори передньої та задньої кінцівок. При іноході послідовно піднімаються і переставляються кінцівки однієї паралелі. При іноході виявляється менше тягове зусилля, ніж на рисі, але цей алюр є менш стійким.

Галоп – це найшвидший спосіб руху коня стрибком в 3 такти з фазою вільного підвисання. Кінь на нього зазвичай переходить із рисі. Його швидкість становить 30-40 км/год (рис. 3).



*Рис.3. Робочий галоп*

Алюри можуть відповідати стандарту або ні. Виникають неправильні алюри під час збою темпу та ритму, ті що стандарту відповідають характеризуються правильністю рухів, плавною та легкою ходою. При некоректній постановці кінцівок спостерігається їх засікання і це в свою чергу може призводити до кульгавості [4].

Забезпечення тварин енергією – це найголовніший фактор, що визначає рівень їхньої працездатності. Виступ спортивного коня на різноманітних

змаганнях залежить від того, як він швидко відновлюється, набирається сил та енергії. Відновлення в енергетичному балансі в організмі тварини, можливе при повноцінній, збалансованій та якісній годівлі [9]. Коні мають невеликий за вмістом однокамерний шлунок, який навіть менший за овечий, але достатньо об'ємний товстий кишечник дає можливість коням споживати достатньо велику кількість рослинних кормів. Основний корм, що застосовується у раціонах спортивних коней є сіно. Найбільш цінне є лугове сіно першого укосу, що містить у стеблі 6-7% перетравного протеїну, велику кількість необхідних БАР, мінералів [11].

Такі корми багаті на суху речовину, мінерали та вітаміни, вони добре заповнюють травний тракт, що пов'язано з їх вологоємністю для забезпечення процесу травлення. Тому у денному раціоні коней, грубі корми не повинні перевищувати 5-6 кг [17]. Морква та коренеплоди з бадиллям є прекрасними джерелами  $\beta$ -каротину [1].

Для балансування раціонів за енергетичною цінністю, перетравним протеїном та мінеральними речовинами, необхідно згодовувати коням зернові корми [16]. Овес у своєму складі містить дуже багато жиру, що при надмірному його згодовуванні перешкоджає використанню інших жирів і при великій кількості його в раціонах, може часто викликати розлади травного тракту та хвороби м'язів.

Ячмінь – це дієтичний, дуже розповсюджений корм для коней. Якщо порівнювати його з вівсом, то у ньому менше низькоперетравної клітковини і вдвічі менше жиру, але він більш багатий на поживні речовини. Істотний недолік ячменю – це необхідність його підготовки до згодовування: дроблення, плющення, мікронізація, запарювання та ін [11].

Кукурудза – вважається найбільш енергоємним кормом, з великим вмістом жиру та крохмалю. При згодовуванні її кількість обмежують, так як коні в результаті дуже швидко жиріють та сильно пітніють [1].

Для спортивного коня, необхідно складати раціони годівлі з урахуванням всіх енергетичних потреб організму, переважно це в періоди інтенсивних

тренувань та змагань. Раціон за своїм складом, має бути збалансований, з необхідною кількістю доступної енергії та всього комплексу поживних і біологічних речовин, але повинен бути мінімізованим за кількістю спожитих кормів [5].

## **1.2. Селекція та відтворення у конярстві**

У племінному конярстві України, інтенсифікація селекційного процесу є найголовнішою умовою для розвитку галузі, її соціальної та господарської значущості, конкурентоспроможності та повернення країні статусу конярської держави, втраченої за останні десятиліття [12].

Коні, біологічно мають найнижчий коефіцієнт розмноження і найдовшу зміну поколінь, на відмінно від більшості інших сільськогосподарських тварин, що істотно обмежує можливості ефективного відбору племінного матеріалу, скорочує темпи селекції в породах. Одним із визначальних чинників прискорення селекційного прогресу у конярстві є: високий рівень організації відтворення племінного поголів'я. Головна умова успішного відтворення – це якість племінного маточного поголів'я, що визначає необхідність розробки ефективної системи оцінки, відбору конематок у виробничий склад за їх репродуктивними ознаками на основі сучасних діагностичних методів [15].

Виходячи з проведеного моніторингу заводських порід коней і за результатами бонітування племінного поголів'я поза минулого року в Україні зареєстровано таку кількість племінних коней: української верхової – 1725 гол., орловської рисистої – 543 гол., новоолександрівської ваговозної – 107 гол., торійської – 59 гол. Експертною оцінкою, визначені кращі суб'єкти племінної справи за якістю поголів'я. Основними недоліками при селекційно-племінній роботі з породами є: недостатньо жорсткий відбір за селекційними ознаками, низька інтенсивність оцінки жеребців та конематок за якістю потомства, нераціональна структура табуна, низькі показники відтворювальної здатності, незадовільна робота іподромів, трендепо і КСК [27].

Найбільш подібними між собою, а також особливо схожими до 23 породного загалу є популяції: Лозівського, Харківського, Олександрійського кінних заводів та Центру розвитку конярства «Гранд». За показником генетичної схожості, окрему групу утворюють популяції коней Дніпропетровського кінного заводу №65 [28].

У порівнянні з іншими верховими породами коней, яких розводять на території України, найбільш визначною рисою, [30] що характеризує українську верхову породу є: висока концентрація алеля Ddk, а також висока генетична спорідненість із тракененською, дещо менша із ганOVERською породами коней.

Існує декілька стадій, що дозволяє проводити оцінку племінної цінності коней на рівні передових європейських країн, відповідно до вимог ЄС. На початковому етапі роботи наведено вимоги щодо ідентифікації тварин, кількості поколінь у родоводі, переліку даних, що використовуються при оцінці, кількість нащадків. Другий етап передбачає вимоги середовищних факторів, їх враховують при проведенні оцінки, розрахунку племінної цінності, оцінки генетичних параметрів та визначення груп невідомих батьків [32]. На останньому етапі наведено вимоги, щодо критеріїв офіційної публікації оцінок племінної цінності, їх коректності, способу вираження, визначення генетичного базису.

Використання методу штучного запліднення в конярстві, відноситься до перших двох десятиліть ХХ століття. В порівнянні з природною злучкою, виділяють такі переваги методу штучного осіменіння: швидкий селекційний ефект, зручність транспортування та можливість широкого поширення цінного генетичного матеріалу, ощадливе витрачання насіння, раціональне статеве використання жеребців, запобігання поширенню інфекцій, резервування в кріобанках сперми особин та представників зникаючих порід коней. Однак для успішного використання цього методу, необхідні відповідні інструменти та фахівці високої кваліфікації [18].

Для запліднення конематок, використовується сперма жеребців у трьох видах: свіжому, охолодженому та замороженому. Свіжа сперма, при виході зі статевих шляхів самця, дуже швидко втрачає життєздатність. Через 10-20 хвилин після еякуляції, нативна сперма практично повністю втрачає свій потенціал. Сперма, яка розведена спеціальними розріджувачами, є більш стійкою до невеликих перепадів температури та має більш тривалий життєвий цикл, ніж нативна. Її можна зберігати в холодильнику, використовувати для повторного запліднення конематки, а також для транспортування в інше господарство [14].

При взятті сперми на штучну вагіну, виділяють такі особливості статевої поведінки жеребців: прояв їх статевих рефлексів та оптимальний режим використання. Якщо жеребець знаходиться в табуні постійно, то він буде намагатися паруватися з будь-якою конематкою. Однак, конематки, залежно від стадії свого статевого циклу, будуть по-різному на нього реагувати. Конематки, які не в стані статевої охоти, тікають або, навпаки агресивно налаштовані та б'ють жеребця, таким чином, по відношенню до них рефлексі, що відповідають за статеву поведінку будуть гальмуватися [34]. Ті, які перебувають у стані статевої охоти, особливостями своєї поведінки, навпаки позитивно підкріплюють статеві рефлексі жеребця. З часом, жеребець набуває певного досвіду та надалі статеву поведінку проявляє тільки по відношенню до конематок в стані статевої охоти [32].

Велика кількість проблемних в паруванні жеребців, характеризується наявністю різних видів порушень рефлекторної діяльності, що виникають внаслідок впливу різноманітних зовнішніх подразників, які перемикають на себе увагу жеребця. На це може повпливати: зміна звичного місця парування, присутність сильного стороннього подразника, що викликає на себе сильний орієнтовний рефлекс тварини (яскраве світло, гучний окрик, незвична поведінка людини). В першу чергу це залежить від особливостей темпераменту коня. Зустрічаються жеребці, які схильні до сильного збудження, особливо це на початку парувального сезону, після тривалого періоду [28] статевого

спокою, коли вигляд конематки у них виникає сильний статевий рефлекс, який виявляється настільки потужним, що гальмує всі інші ланки ланцюга статевих рефлексів.

Якщо жеребця-плідника тримати в одному приміщенні разом з конематками, то їх близькість збуджує в ньому статеві рефлекси, але без підкріплення вони дуже скоро гасяться і як результат, самець перестає збуджуватися від виду самки. Для відновлення нормального прояву статевих рефлексів, жеребцю потрібен відпочинок [27].

Диференційоване гальмування виникає у відповідь на певні подразники, наприклад, це можуть бути грубі дії в області препуція або статевого члену, а також його підмивання надмірно холодною або гарячою водою після садки, або жеребець відмовляється крити конематку, яка одного разу його вдарила. У розпал парувального сезону, багато конярів стикаються з проблемою зниження статевої активності плідника. Для того, щоб уникнути цього явища треба дотримуватися режиму використання жеребців та при необхідності давати їм відпочинок. Також, це дозволить зберегти високу якість сперми, яка знижується при надмірному навантаженні жеребця [29].

### **1.3. Особливості оцінки спортивної працездатності**

Перед селекціонерами, які працюють із будь-якою породою, стоїть головна мета, яка полягає [29] у максимальному збільшенні продуктивності тварин. У випадку з спортивними кінями, головним показником продуктивності є їх спортивна працездатність.

При селекційній роботі з кінями використовують такі самі методи, що і в інших галузях тваринництва – це чистопородне розведення та схрещування. У конярстві інструментарій селекціонера, скорочено до використання прийомів чистопородного розведення у тому числі розведення за лініями [27].

При розведенні за лініями отримуються високоцінні у генетичному плані тварини. При подальшій селекційній роботі застосовується прийом, який

одержав назву «крос ліній» – суть його полягає в тому, що проводиться парування коней, що належать до різних генеалогічних ліній. Такий прийом дозволяє об'єднати у потомстві характерні риси обох батьківських ліній. Особливо успішним є використання кросу ліній [12] при з'єднанні ліній між собою.

В роботі з верховими породами коней успішно застосовується інбридинг або споріднене парування. Такий селекційний прийом, дозволяє закріпити та посилити в пробанді бажані якості предка або кількох предків (тоді це вже йдеться про комплексний інбридинг). Однак все ж таки існує велика небезпека для виникнення інбредної депресії, що в свою чергу потім впливає на зниження продуктивності [29].

Для коней верхових порід, верхній поріг коефіцієнта інбридингу за Райтом становить 3,0 %. При перевищенні цього значення відбувається зниження працездатності. Щоб отримати відмінний результат при використанні методу спорідненого розведення, потрібно використовувати інбридинг тільки на видатних особинах, що відрізняються високою працездатністю у поєднанні з конституційною міцністю.

В основі вдосконалення порід лежить наявність генотипного розмаїття ознак, що селекціонуються. Воно має безперервний чи дискретний характер мінливості, це залежить від [15] типу ознаки – кількісної (швидкість, проміри, маса) або якісної (масть, скаковий клас тощо).

Низка дослідників вважають, що ефективну селекцію можна вести лише за систематичного імпорту високоякісного племінного матеріалу, насамперед жеребців-плідників. Досвідом підтверджено, що ввезення жеребців-плідників слугує прогресу породи. Одним з необхідних селекційних процесів є обмін генофондом, що дає можливість проводити гетерогенні, в тому числі гетероекологічні підбирання коней. Ці прийоми дозволяють урізноманітнити лінійну структуру поголів'я за рахунок придбання жеребців нових генеалогічних ліній, а у деяких випадках може відновити згасаючі та рідкісні лінії [33].



На даний момент є кілька способів відновлення генофонду популяції. Найпоширеніший спосіб – це купівля жеребців із за кордону для використання в країні. Такий спосіб, при правильному виборі плідника дозволяє істотно підвищити якість поголів'я. Другий – це коли конематок відправляють на злучку. Суть цього способу полягає в тому, що проводять індивідуальний підбір для кожної конематки і в результаті отримують приплід від найкращих плідників. Але позитивні результати селекційно-племінної роботи з кіньми, у тому числі й імпортованими, можуть отримуватися лише в тому випадку, якщо регулярно буде проводитися оцінка поголів'я не тільки за їх працездатністю, але і за їх походженням [29].

Спортивна працездатність є основною селекційною ознакою при роботі з верховими породами коней. Така ознака зумовлена різними проявами та для її оцінки єдиної формули розрахунку не існує [27]. За працездатністю спортивні коні оцінюються в бар'єрних або гладких стрибках і характеризуються скаковим класом, який виражений у кількості здобутих перемог, жвавістю, дистанційною витривалістю, а також фінансовим вирашем. У багатьох породах, інші ознаки можуть бути основними, але при оцінці чистокровної верхової породи вони не враховуються [33].

Конкурних коней оцінюють за працездатністю, виходячи з результатів скакових випробувань. Стрибки класифікуються за своєю значимістю і розміру призового фонду, за участі у призових змаганнях. У таких стрибках шляхом затвердження різноманітних умов і кондицій, відбувається зрівняння шансів коней, що мають неоднаковий рівень працездатності [27].

Традиційні призи вважаються найбільш цінними з усіх перелічених категорій, в країнах Північної Америки – це так звані Graded Stakes, в країнах Європи – це Pattern Races. Такі призи розігруються відповідно вже до заздалегідь затвердженого календарного плану, мають усталені норми, час та місце проведення, що дає можливість порівняти працездатність коней, учасників змагань за стрибками не тільки між собою, але із учасниками цих призів у різні роки [4]. Традиційні призи, поділяються на призи: третьої, другої

та першої груп. У багатьох країнах світу стала дуже популярна гандикапна система, за якої, при оцінці результатів попередніх виступів коня, визначається значимість, яку кінь повинен нести в певному умовному стрибку, щоб його шанси на перемогу, могли дорівнювати шансам інших коней [5].

Розрахункова складова, яка отримана в ході такої статистичної обробки використовується, для побудови рейтингу скакових коней та характеризує їх скаковий клас. На цьому засновано методику оцінки скакової працездатності коня за її рейтингом, розрахована за моделлю Timeform з урахуванням дистанції стрибка, кількості учасників, зайнятого призового місця, виявленої жвавості, ваги, відставання у корпусах від переможця змагань. У країнах Європи досить широкого поширення набув метод оцінки працездатності коня за скаковим рейтингом. Рейтинг переглядається та оновлюється щороку, як правило, перед початком нового скакового сезону [2]. Також у ряді інших країн, існує така розрахункова система оцінки скакової працездатності коней, яка заснована на порівнянні її з однолітками. Суть її полягає у тому, що вона підсумовує програму або виграну у стрибку відстань, число корпусів у порівнянні із середнім значенням по групі коней.

Важливий показник, що характеризує спортивну працездатність скакового коня – це дистанційна витривалість, тобто здатність коня показати найкращі результати в стрибках на різних дистанціях. Стрибки ділять на такі дистанційні групи: спринтерські – до 1400 м, майлерські – 1600-1800 м, стрибки на класичну дистанцію – 2000-2400 м; стаєрські – більше 2400 м. В залежності на якій дистанції коні можуть виявляти найкращу працездатність, їх прийнято ділити на: спринтерів, майлерів, класиків і стаєрів [20].

Дистанційна працездатність має високий коефіцієнт успадковування і вона коливається в межах від 0,5-0,9. Для верхових коней, що випробовуються в стрибках, такий показник, як жвавість має не таку важливу значимість, ніж для рисистих порід коней, [15] для яких найголовнішим критерієм оцінки працездатності є найвища жвавість, показана на іподромних випробуваннях.

Це пов'язано з тим, що рельєф та покриття скакових доріжок, різних іподромів неоднакові та дистанції перегонів також змінюються у широких межах. Під час скакових випробувань, швидкість коня фіксується спеціальними автоматичними вимірювальними приладами, що дозволяє уникнути помилок вимірювань, пов'язаних із людським фактором [2]. Показники жвавості дозволяють зробити висновки про рівень працездатності не тільки конкретного коня, так і породи в цілому, а також дозволяють судити про прогрес породи, шляхом порівняння тварин різних генеалогічних груп та поколінь. Найважливішим критерієм оцінки працездатності коня, який прийнятий у країнах із розвиненою скаковою індустрією, є сума виграшу, розрізняють: загальну, довічну і в розрахунку на один старт. Для найкращих коней збирають найдорожчі призи та проводять порівняльну оцінку працездатності [15].

Основну частину популяції породи найчастіше займають жеребці, які мали перемоги у цінних призах і за тривалістю скакової кар'єри, мають найвищу суму довічного виграшу. У своїх роботах такі вчені, як Е.М. Перн та J.D. Harkins встановили, що дистанційна витривалість коня має максимальний вплив на загальну працездатність. Крім того, сила нервової системи, жвавість, екстер'єр також дуже впливають на прояв показників працездатності коня [27].

Вченими встановлено, що найбільшу повторюваність має дистанційна працездатність коней, при цьому за результатами різних досліджень, здатність показувати відмінний результат на середні та короткі дистанції, успадковується найкраще, ніж можливості коней на стаєрських дистанціях. За результатами скакових випробувань та проведеної оцінки з врахуванням працездатності, проводиться підбір жеребців до виробничого складу. Найкраще себе зарекомендував добір з працездатності, що враховує весь комплекс показників, ранній прогноз цінності тварин, займає в племінному конярстві одну з ключових позицій [15].

## РОЗДІЛ 2

### МАТЕРІАЛИ, УМОВИ І МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ

#### 2.1. Місце та об'єкт дослідження

Господарство «Південний племконецентр» ДП «Конярство України» розташоване на околиці м. Миколаєва по трасі Миколаїв-Одеса. Створення починалось із кінноспортивної школи. Кінноспортивну школу в 1960 році заснував О.Л. Зозуля, підполковник кавалерії у відставці, який у складі радянської кінноти брав участь у бойових діях під час Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років. Кінноспортивна школа займається підготовкою коней та молодих вершників до змагань з класичних видів кінного спорту ( рис.4).



віїздка



конкур



триборство

*Рис.4. Класичні види кінного спорту*

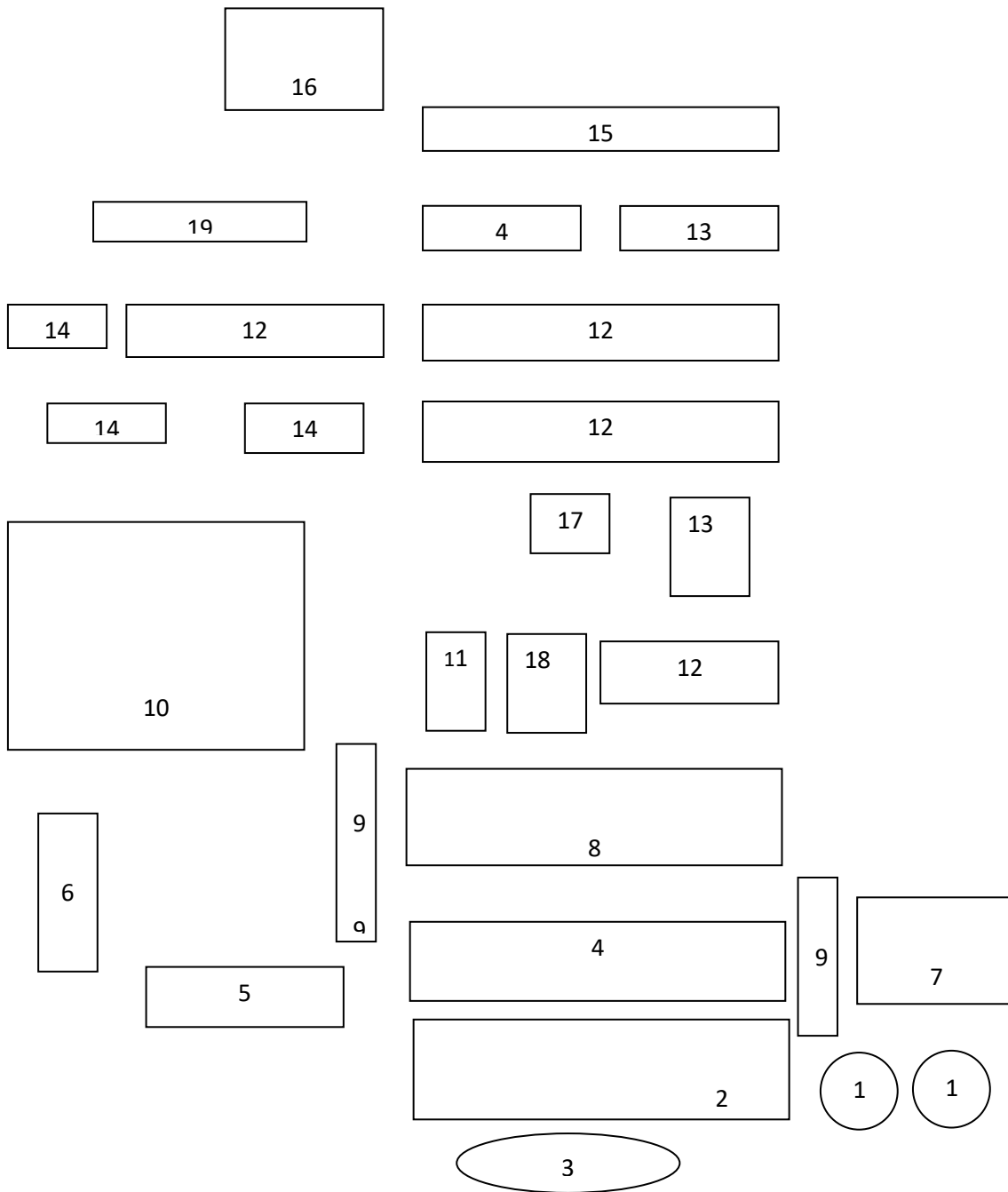
У 1984 році засновано ДПКЗ „Олімпійський”, який на теперішній час є племінним репродуктором. Разом із кінноспортивною школою кінний завод увійшов до складу Виробничого об’єднання „Південьконцентр”. На його основі у 1993 році засновано ДПРСЦ по конярству „Південьконцентр”, який у 2011 року було реорганізовано у філію „Південний племконцентр” Державного підприємства „Конярство України”. До складу філії „Південний племконцентр” ДП „Конярство України” входить дві виробничі одиниці: колишній державний племінний кінний завод „Олімпійський” – нині Племрепродуктор філії та кінноспортивна база – це трендепо філії. Племрепродуктор розташовано у Миколаївському районі, у селі Новогригорівка. В кінному заводі здійснюється відтворення коней таких порід: української верхової, чистокровної верхової, тракененської.

Утримують племінне поголів’я коней (жеребців-плідників та конематок, а також підсисних лошат, відлучених лошат та молодняк віком 1-2 роки). На кінноспортивній базі проходять підготовку молоді та дорослі коні, яких доставляють з кінного заводу, або купують в інших племінних господарствах України. Їх готують для участі у змаганнях з кінного спорту. У кінному заводі та на кінноспортивній базі здійснюється продаж верхових коней спортивного призначення. Загальна кількість коней складає 83 голови, які представлені трьома породами, а саме: українська та чистокровна верхова і тракененська.

Працездатність спортивних коней оцінюють за результатами їх виступів у змаганнях з кінного спорту Олімпійської програми (виїздка, конкур, триборство) відповідно до «Інструкції по бонітуванню коней заводських порід» 2007 року.

Територія налічує 7,8 га, де розташовано тренувальне поле, шпрингартен дві „бочки”, зимовий манеж з адміністративним блоком, конкурне поле для тренувань та змагань, манеж для підготовки та проведення змагань з виїздки, триборне містечко з комплектом перешкод, чотири стайні, ветлазарет, ветізолятор, гноєсховище, чотири левади, манеж з легких металевих конструкцій для проведення тренінгу молодих коней взимку та негоду,

складські приміщення для зберігання зернових та грубих кормів, гараж, гуртожиток для мешкання спеціалістів (рис. 5).



**Рис. 5. Схема розташування основних та допоміжних приміщень і споруд:**

1 – бочки для тренувань; 2 – тренувальний майданчик; 3 – шпрингартен; 4- зимовий манеж з адміністративними приміщеннями; 5 – виїзdkовий майданчик; 6 – гуртожиток; 7 – житловий будинок; 8 – конкурне поле; 9 – трибуни для глядачів; 10 – триборне містечко; 11- ветлазарет; 12 – стайні; 13 – складські приміщення; 14 – паддок; 15 – літній табір; 16 – гноєсховище; 17 – гараж; 18 – ветізолятор; 19 – тренувальний майданчик для триборних коней та прокату.

Якщо розглянути структуру товарної продукції в умовах філії „Південний племконецентр” ДП „Конярство України”, можна сказати, що майже 90 % займає вартість продукції рослинництва (табл. 1, рис.6).

Таблиця 1

### Обсяг та структура товарної продукції

Показники	Роки					
	2021		2022		2023	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Товарна продукція галузей тваринництва, всього	168,5	12,6	278,5	11,7	129,6	10,6
в т.ч. конярства	168,5	12,6	278,5	11,7	129,6	10,6
Товарна продукція галузей рослинництва, всього	1166,5	87,4	2099,7	88,3	1097,7	89,4
в т.ч. - зернові та зернобобові культури	984,6	73,8	619,4	26,0	238,5	19,4
- соняшник	181,9	13,6	327,4	13,8	859,2	70,0
- інша продукція рослинництва (рапс)	-	-	1480,3	62,3	-	-
Разом по господарству	1335,0	100,0	2378,2	100,0	1227,3	100,0

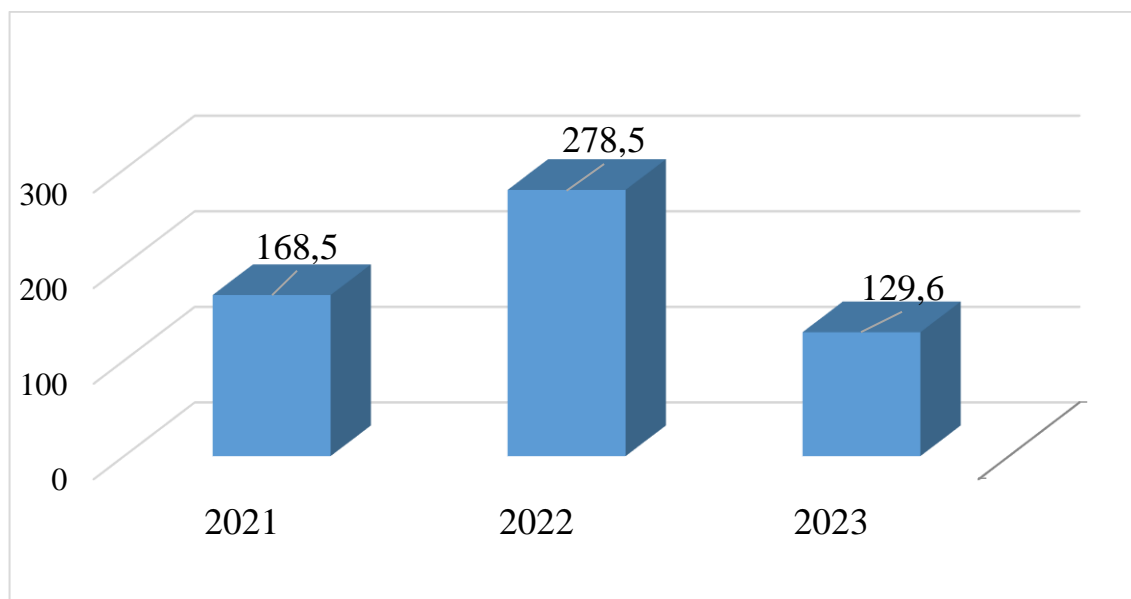


Рис.6. Обсяг товарної продукції конярства, тис грн.

Це є характерним для племінного конярства, оскільки галузь потребує достатньо великих грошових вкладень, але їх обіг є дуже тривалим. Продукція рослинництва, яку одержують в господарстві, майже вся підлягає реалізації, оскільки за обмежених умов державного фінансування слід закуповувати корми для коней, проводити поточний ремонт, фінансувати проведення змагань, закуповувати інвентар, ковальські матеріали та ін. ( табл. 2).

Таблиця 2

**Основні показники роботи конярства  
філії „Південний племконцентр” ДП „Конярство України”**

Показники	Роки			2023 р. в % до 2021р.
	2021	2022	2023	
Наявність коней на 1.01., голів	72	78	83	80,8
Поголів'я коней основного табуна, голів	35	27	32	118,5
Питома вага кобил в табуні, %	21,4	34,6	50,8	146,8
Одержано лошат, голів	22	11	6	54,5
Вихід лошат на 100 кобил, голів: - від загальної кількості кобил - від кількості спарованих кобил	69 73	46 65	19 60	41,3 92,3
Вирощено лошат до віку 1 рік, голів	21	11	6	54,5
Збереженість лошат до 1 року, %	95,5	100,0	100,0	100,0
Валовий приріст живої маси, ц	25,6	13,8	7,5	54,3
Середньодобовий приріст живої маси ремонтного молодняка, г	325,0	312,0	315,0	101,0
Витрати на вирощування 1 гол. до віку 2 роки: - кормів, ц корм. од. - праці, люд.год.	20,4 48	20,1 48	22,0 52	109,5 108,3
Собівартість вирощування 1 гол. до віку 1,5 роки, тис. грн.	5,2	5,0	5,7	114,0
Середня реалізаційна ціна 1 коня у віці 1,5 роки, тис. грн.	7,2	6,2	8,1	130,6
Реалізовано молодняка, голів	12	7	3	42,9
Прибуток від реалізації молодняка, тис. грн.	1,8	1,2	2,4	200,0
Рентабельність вирощування молодняка коней до віку 2 роки, тис. грн.	38,5	24,0	42,1	175,4



## 2.2. Методика виконання роботи

При виконанні завдань передбачених планом виконання дипломної роботи, було проаналізовано результати виступів спортивних коней трьох порід, яких тренують в умовах філії „Південний племконецентр” ДП „Конярство України”. Були опрацьовані протоколи результатів змагань, які проводилися в Україні, для спортсменів різних вікових груп.

Оцінка досліджуваного поголів`я проводилася в порівняльному аналізі, за результатами виступів у конкурі: української верхової, чистокровної верхової та тракєненської порід. Морфометричні показники визначали за 4 основними промірами: висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей, обхват п`ястка [5].

Вік встановлювали за племінними свідоцтвами коней та паспортом коня. Живу масу визначали, шляхом зважування піддослідних коней вранці до годівлі і напування. Спортивну працездатність коней у розрізі порід, оцінювали за результатами виступів у змаганнях з конкуру, згідно прийнятої методики оцінки за 20-бальною шкалою.

Остаточну оцінку спортивних якостей, визначали сумою балів за кожний показник і поділом на кількість показників. В оцінку стрибкових якостей входили: сила стрибка, техніка стрибка та жвавність коня. Отримані результати досліджень обробляли статистично за допомогою біометричного аналізу з використанням програми Microsoft Excel [14].

## РОЗДІЛ 3

### РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

#### 3.1. Породний склад та структура стада коней

Українська верхова порода (УВП) – початок її створення розпочався у повоєнні роки. Науковий супровід здійснювався під керівництвом професора Д. А. Волкова. У 1990 році українську верхову породу було затверджено. У наш час українська верхова порода, є найбільш вдалою за результатами участі в класичних видах кінного спорту, за племінним поголів'ям займає перше місце серед інших порід [4]. Коні української верхової породи характеризуються: високим зростом, гармонійною будовою тіла, розвиненим корпусом, міцною конституцією, глибокими та широкими грудьми, високо поставленою шиєю, міцними та правильно поставленими кінцівками, обмускуленим крупом, енергійним темпераментом, енергійними рухами на всіх алюрах. Мають схильність засвоювати найскладніші елементи виїздки і конкуру та придатна для всіх видів кінного спорту. Переважають такі масті: гніда з різними відтінками, руда, ворона, каракова [5]. (рис.7).



*Рис.7. Українська верхова порода*

Чистокровна верхова порода (ЧК) – виведена в Англії у XVIII ст. Коні великого зросту, мають добре розвинений тулуб, суху будову тіла, сильні м'язи, енергійні рухи. Середні проміри (см): висота у холці жеребців – 163, кобил – 160, обхват грудей – відповідно 186 і 184, обхват п'ястя – 20,5 і 19,5 см. Масті – гніда, руда, ворона, сіра ( рис.8).



*Рис.8. Чистокровна верхова порода*

Тракененська порода (ТР) – виведена наприкінці XVIII-го першій половині XIX ст. У Тракененському кінному заводі, який був заснований у 1732 р. на території колишньої Східної Пруссії.

Сформована в процесі схрещування місцевих: німецьких, литовських, датських, мекленбургських кобил з чистокровними верховими, арабськими, туркменськими, іспанськими, донськими жеребцями. Надалі помісей бажаного типу розводили «в собі», а також схрещували з плідниками вихідних порід, частіше з англійськими чистокровними верховими, рідше з арабськими і туркменськими. Коні характеризуються: великим зростом, масивністю, сухою конституцією, ошатністю зовнішніх форм, легкими рухами, здатністю добре стрибати через перешкоди. Масть переважно темна: ворона, каракова, гніда,

бура, темно-руда, зрідка сіра. [4]. Ці якості роблять їх дуже цінними для сучасних класичних видів кінного спорту. Тракєненський кінь — ідеальний спортивний кінь для вершника будь-якого рівня. Коні тракєненської породи, маючи врівноважений характер, вільні, продуктивні рухи, в останні десятиліття помітно домінують в країнах Європи і Америки, у всіх класичних видах кінного спорту, показуючи високі результати, особливо в змаганнях з виїздки та подолання перешкод. У кінному спорті світового рівня, представники цієї породи досягають великих успіхів у виїздки, конкурі та триборстві [5]. (рис.9).



*Рис.9. Тракєненська порода*

На кінноспортивній базі проходять підготовку молоді та дорослі коні, яких доставляють з кінного заводу, або купують в інших племінних господарствах України. Їх готують для участі у змаганнях з кінного спорту. У кінному заводі та на кінноспортивній базі здійснюється продаж верхових коней спортивного призначення. Загальна кількість коней складає 83 голови, які представлені трьома породами, а саме: українська та чистокровна верхова і тракєненська.

Структура стада станом на 1 січня 2024 року наведена у таблиці 3.

Що ж до породного складу коней, то слід зазначити, що УВ порода налічує —

24,0 голови, а це у відсотковому співвідношенні становить 80,0 %; ЧВ порода – 2 голови, що становить понад 7,0 %; Тракененська порода – 4 голови, що становить 13,0 % загальна кількість поголів'я 30 голів.

Таблиця 3

### Породний склад маточного табуна племінного репродуктора

Група	Порода	Кількість конематок					
		всього		в тому числі			
		гол.	%	основний табун		ремонтні конематки	
				гол.	%	гол.	%
1	Українська верхова	24	80,0	19	63,3	5	16,7
2	Чистокровна верхова	2	6,7	2	6,7	-	-
3	Тракененська	4	13,3	3	10,0	1	3,3
Разом		30	100,0	24	80,0	6	20,0

Нами проведено аналіз генеалогічної структури стада. Вона представлена 4 родинами і 4 лініями. Основні родини – Хохладки, Інфри I, Билини, Маріци. Основні лінії – Безпечного, Фактотума, Хобота, Тугенота (табл. 4).

Таблиця 4

### Розподіл конематок української верхової породи племрепродуктора за батьківськими лініями

№ п/п	Найменування лінії, споріднених груп	Погрупування через батьків або видатних предків	Кількість конематок	
			голів	%
1	Лінія 2 Безпечного	185 Імпресаріо 23	9	47,4
2	Лінія ч/в 2996 Фактотума		94 Бахус	3
3	Споріднена група ч/в 1876 Хобота	3959 Генерал	5	26,3
4	ч/в 1877 Тугенота		2	10,5
Всього			19	100,0

Згідно завдань досліджень ми провели аналіз продуктивних якостей конематок, які належали до різних родин (табл. 5).

Таблиця 5

### Вихід лошат від конематок, голів

Група	Кількість тварин, гол.	Благополучне вижереблення		Вихід лошат на 100 конематок
		від кількості спарованих	від кількості жеребних	
Чистопородні українські верхові	19	69,8	16,2	66
Чистокровні верхові	8	66,7	74,1	61
Тракененські	9	75,0	85,7	65
В середньому	36	69,7	82,6	64

Отримані результати дозволяють стверджувати про те, що найбільший вихід лошат, має українська верхова порода становить – 66 гол, що перевершують середнє значення по стаду на 2,0 гол., 3,1 % відповідно.

За висотою в холці середні виміри промірів у піддослідних коней коливалися в межах 158,67–161,89 см (табл.6).

Таблиця 6

### Характеристика конематок основного маточного табуна за промірами та живою масою

Порода	Кількість тварин, гол.	Проміри, см			Жива маса, кг
		висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястя	
Українська верхова	19	161,89	184,74	20,42	519,12
Чистокровна верхова	2	161,50	185,50	20,00	516,33
Тракененська	3	158,67	180,00	19,00	505,80
В середньому по табуну	24	161,46	184,21	20,21	513,75

За довжиною тулубу ці показники коливалися в межах 167,7–169,1 см. Широтні показники визначені за обхватом грудей у розрізі досліджуваних порід склали – 180,0–185,5 см, а костистість п'ястку була на рівні 19,0–20,42 см. Вік коней складав в середньому 8,5 років, третина з яких мала вік коней 6 років і старше.

Встановлено, що за комплексом ознак, які забезпечують високу спортивну працездатність у всіх класичних видах кінного спорту, тракєненська порода належить до однієї з найкращих порід спортивних коней у світі [5].

### **3.2. Племінна цінність спортивного поголів'я коней**

Протягом усієї історії спортивного конярства, залежно від вимог підготовки до певного виду змагань визначалися відповідні цілі та завдання у роботі з породами. Нині більшість племінних програм, орієнтовано на використання коней у кінному спорті. Це, в свою чергу, диктує прийоми, які використовуються у племінній роботі з породами [5].

Разом із розширенням значення коня у спортивній області, зростають і вимоги до стану здоров'я коней. Зберегти працездатність тварини та продовжити спортивне довголіття, вважається пріоритетним завданням для кожного кіннотника. Багаторічна практика роботи зі спортивними кіньми створила арсенал методів, прийомів їх тренування. Найбільший практичний інтерес представляє така оцінка функціонального стану організму коня, яка є підставою для умілого коригування, дозування її тренувальних навантажень.

За повідомленням Ткачової І. В. у спортивному конярстві, основними учасниками змагань є коні верхових порід, які дуже вдало себе проявляють у конкурі та триборстві [15].

Як правило, спортивні конєферми до яких належить і філія «Південний племконецентр» ДП «Конярство України» є суб'єктом племінної справи і

основне їх завдання полягає у підготовці вершника та спортивного коня до значних результатів у певних видах кінного спорту.

Тому, відбір коней у філії проводиться за спортивною працездатністю коня, з урахуванням наступних факторів впливу: вік коня, морфометричні показники і комплекс факторів, пов'язаний із особистістю спортсмена.

Відомо, що спортивна працездатність коней визначається багатьма факторами, провідне місце серед яких залежить від статті коня і меншою мірою від віку. Наявність багатьох факторів, що впливають на спортивну працездатність коней ускладнюють добір, прогнозування підготовки спортивного коня. Ще більший вплив на успішну підготовку спортивних коней відіграє рівень спортсмена і морфометричні показники коня [1]. Вік коней, також є досить вагомим фактором спортивної працездатності.

На думку Б.М. Гопки [4], що при здійсненні добору особливу увагу необхідно приділяти ознакам, стан яких найбільше впливає на працездатність, витривалість, здоров'я спортивного коня.

Дослідження факторів впливу на працездатність коней за спортивними показниками, є доречними і вкрай важливими.

Дослідження проведені на 34 конях спортивних порід на базі філії «Південний племконецентр» ДП «Конярство України».

Серед коней спортивного напрямку з наявними документами про походження найбільшу частину – 80,0 % поголів'я, складають представники української верхової породи, чистокровна верхова -7,0 %. Серед представників закордонної селекції 13,0 %, складала коні тракєненської породи (рис.10).

Зважаючи на важливість цього питання метою наших досліджень було проведення оцінки робочих якостей і морфометричних показників спортивних коней трьох порід, а саме: української верхової, чистокровної верхової і тракєненської в умовах кінноспортивного племрепродуктору (табл.7).



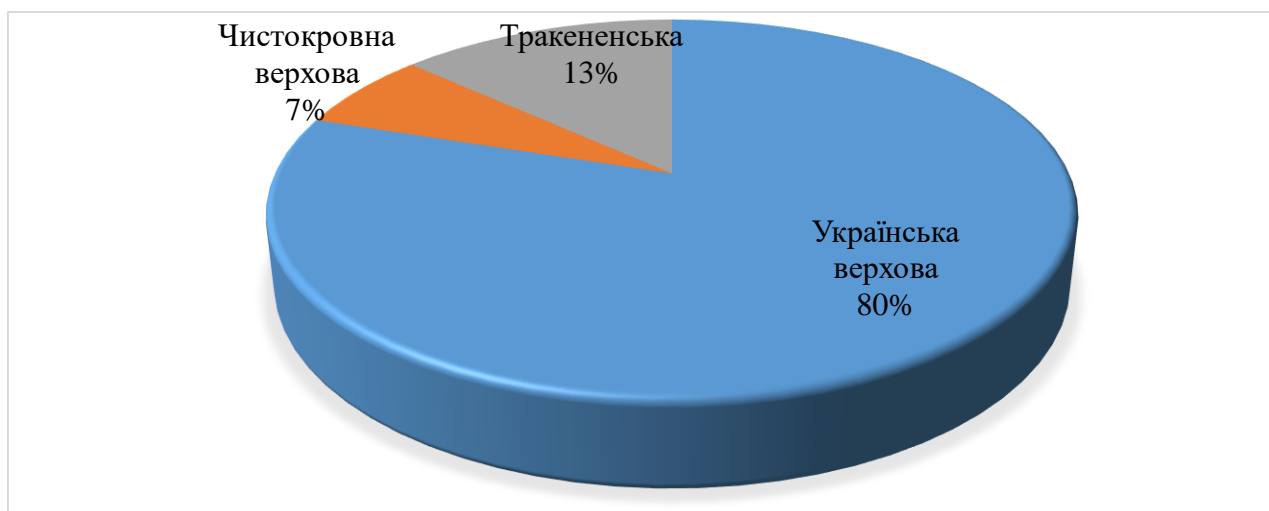


Рис.10. Питома вага коней в табуні, %

В даній таблиці 7 наведено усередненні показники морфометричних параметрів спортивних коней трьох провідних порід. Необхідно відмітити, що за середньою живою масою перевага була на боці коней української і чистокровної верхової порід, які досить суттєво переважали коней тракененської породи.

Таблиця 7

### Морфометричні параметри коней

Генотип	Стать	Основні проміри, см				Ж/м/кг
		висота в холці	коса довжина тулуба	обхват		
				грудей	п`ястку	
українська верхова	жеребці	167,6±1,7	169,8±2,3	194,8±2,3	20,9±0,2	453,6±14,5
	кобили	165,7±1,63	167,2±1,44	189,4±1,70	19,4±0,17	439,4±12,5
чистокровна верхова	жеребці	165,9±1,53	167,8±1,82	189,8±2,29	18,3±0,12	447,3±11,33
	кобили	164,5±1,62	165,9±1,73	187,2±1,99	18,6±0,16	433,6±11,23
тракененська	жеребці	167,2±1,44	168,9±1,83	193,6±1,89	21,3±0,17	449,6±11,52

Середні проміри коней, у розрізі порід коливалися в межах: 164,9-166,5 см - для висоти в холці у жеребців, 166,7-168,8 см - для довжини тулубу, 189,3-

193,7 - для обхвату грудей та 18,8- 20,8 см - для обхвату п'ястку. Такі ж проміри були прогнозовано у кобил , але меншими і в тій же динаміці (табл.8).

Таблиця 8

### Оцінка рухових якостей піддослідних коней, бали

Генотип	Оцінка кроку		Оцінка рисі		Стиль рухів		Сума, бал	Сер. бал
	Кількість кроків	бал	Кількість кроків	бал	рись	галопа		
УВ	26	10	17,5	10	5	5	30	10
ЧК	24	9	16	8	4,5	5	26,5	8,8
ТР	26	10	17	9	5	5	29	9,6

За результатами оцінки рухових якостей, найкращими виявилися коні української верхової породи. Коні української верхової та тракененської порід за результатами краще підходять для виїздки, так як вони отримали високу підсумкову оцінку, за практично ідеальну кількість рухів кроком та рисі.

Коні української верхової породи отримали високу підсумкову оцінку рухових якостей та за стрибковими якостями – 8 балів, виявилися найкращими (табл.9).

Таблиця 9

### Оцінка стрибкових якостей піддослідних коней, бали

Генотип	Оцінка сили стрибка		Оцінка техніки стрибка (бал)	Оцінка жвавості	Сума	Середній бал
	Висота перешкоди	бал				
УВ	120	10	9	5	24	8
ЧК	120	10	8	5	23	7,6
ТР	120	10	8,5	4,5	23	7,6

### 3.3. Характеристика спортивної працездатності коней

За результатами аналізу участі у змаганнях коней, на підставі загальної оцінки жвавості, сили та техніки стрибка, дало можливість визначити оцінку їх спортивної працездатності (табл. 10).

Таблиця 10

#### Оцінка спортивної робочої працездатності, бали

Генотип	Загальна оцінка жвавості	Загальна оцінка сили стрибка	Сума	Середня оцінка
УВ	10	8,4	18,4	9,2
ЧК	8	8	16	8
ТР	9	8	17	8,5

Коні української верхової породи, за сумарною оцінкою спортивної працездатності мали оцінку добре, чистокровної верхової - задовільно, тракененської - добре. Шкала оцінки працездатності коней верхових порід, за результатами заводських випробувань, оцінюється за такою сумою балів: 6-7 балів - задовільно; 8 балів - добре; 9-10 балів - відмінно.

Показник кореляції поміж віком та спортивною працездатністю, було визначено для перешкод висотою 130 см + 0,32, а для перешкод висотою 110 см – +0,39.

Коні старшого віку, мали перевагу перед молодшими і в показниках спортивної працездатності. У зв'язку з цим, необхідно приділяти увагу стосовно створення більш комфортних умов утримання коней старшого віку для збереження їх здоров'я, спортивної працездатності на тривалий період.

Згідно даних, які наведено в таблиці 11, для коней, що виступали на дистанції з висотою перешкод у 110 см і 130 см, не було зафіксовано

відмінностей у морфометричних показниках будови тіла і віком коней, що були опрацьовані.

Таблиця 11

### Характеристика показників коней залежно від висоти перешкод

Генотип	Кращий результат балів	Проміри, см			
		висота в холці	довжина тулубу	обхват	
				грудей	п'ястку
Маршрут 110 см					
УВ	59,7±3,48	169,7± 1,74	169,4± 2,65	192,8± 1,49	21,2± 0,25
ЧК	54,1±4,75	167,8±2,12	167,3± 2,31	190,4± 2,42	20,6± 0,36
ТР	57,2±3,72	168,8±1, 85	168,3± 2,22	191,7±3,2 2	20,3±0,1 8
Маршрут 130 см					
УВ	56,4±3,61	169,4± 2,63	169,4± 3,38	193,6± 4,16	21,2± 0,72
ЧК	51,2±3,65	167,9± 3,85	167,9± 3,78	190,8 ± 4,03	20,6± 0,47
ТР	53,5±3,27	168,6± 2,36	168,6± 2,18	191,5± 2,11	20,3± 0,27

За висотою в холці, середні виміри промірів у піддослідних коней коливалися в межах: 167,8 –169,7 см, за довжиною тулубу ці показники коливалися в межах 167,9–169,4 см. Широтні показники визначені за обхватом грудей у розрізі досліджуваних порід склали – 190,4–192,8 см, а костистість п'ястку була на рівні 20,3–21,2 см. Вік коней складав в середньому 8,7 років, третина з яких мала вік коней 8 років і старше.

Необхідно відмітити, що коні старшого віку краще долали перешкоди вищої складності. Відомо, що визначальним показником спортивної працездатності коней є результат, який вони показують у змаганнях.

Як відомо, проміри не завжди дають об'єктивну оцінку екстер'єру коней. Для цього використовують спеціальні показники - індекси будови тіла.

Співставлення індексів, дає можливість судити не тільки про формування їх росту і розвитку за окремі періоди життя, а й виявити індивідуальні особливості бажаного типу. Тому на основі промірів піддослідних тварин було вираховано індекси їх будови тіла (табл. 12).

Таблиця 12

### Індекси будови тіла піддослідних тварин

Показник	Генотип		
	українська верхова	чистокровна верхова	тракєненська
Розтягнутості	99,8±7,11	99,6±6,25	99,6±6,25
Компактності	116,08±1,22	113,90±1,45	113,6±6,25
Масивності	113,6±2,06	113,4±1,78	113,5±6,25
Коститості	12,52±0,63	12,35±0,41	12,00±0,26

Індекс розтягнутості – співвідношення довжини тулуба до висоти в холці – характеризує розвиток тулубу в довжину. Найбільшим він був у молодняку піддослідної групи (99,8 ).

За індексом компактності, який є показником розвитку маси тіла, встановлена перевага української верхової породи на 2,0 % над породами чистокровної верхової та тракєненської (рис.11).

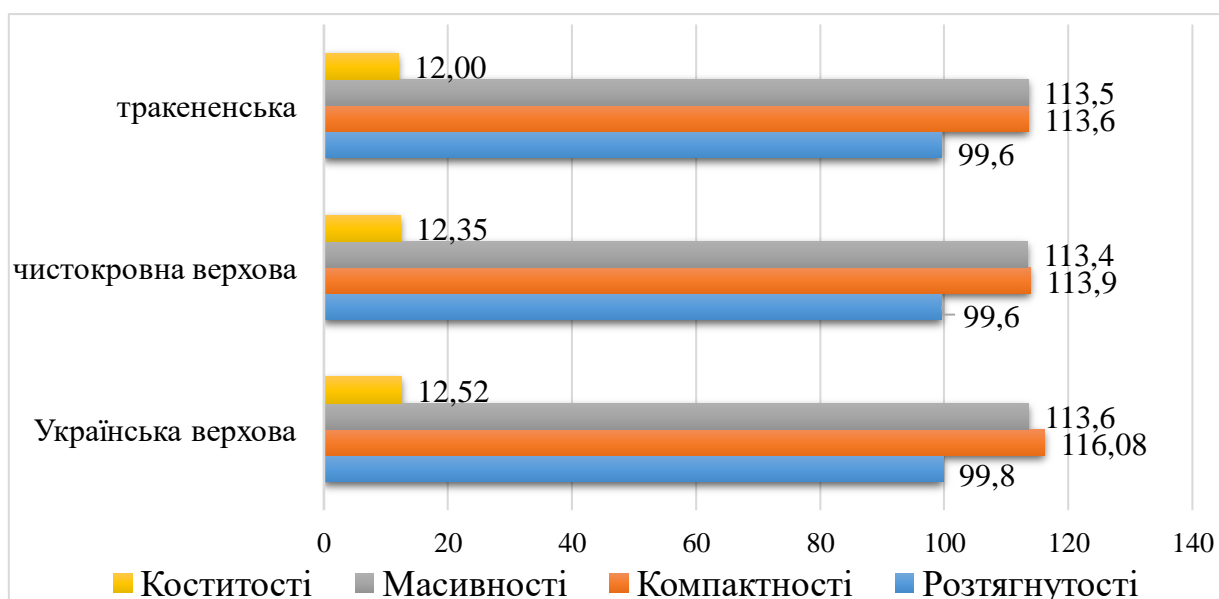


Рис. 11. Індекси будови тіла піддослідних тварин, %

Для оцінки напрямків добору коней, було проведено визначення коефіцієнтів кореляції між інтенсивністю тренінгу коней та основними екстер'єрними показниками. Між індексами будови тіла та ефективністю тренінгу коней, не виявлено жодного вірогідного показника, для індексу формату величина зв'язку коливалася в межах  $-0,311$ – $0,274$ , грудей  $-0,311$ – $0,334$  та п'ястку  $-0,212$ – $0,250$ . Проте, для промірів вірогідні показники були виявлені за усіма досліджуваними показниками (табл. 13).

Таблиця 13

**Коефіцієнти кореляції морфометричних параметрів з інтенсивністю використання**

Генотип	Проміри, см				Жива маса, кг
	висота в холці	довжина тулубу	обхват		
			грудей	п'ястку	
Українська верхова	0,632	0,543	0,673	0,511	0,712
Чистокровна верхова	0,616	0,391	0,412	0,523	0,435
Тракененська	0,622	0,502	0,606	0,492	0,635

Серед промірів, найбільші значення було отримано для висоти в холці  $0,616$ – $0,632$  та обхвату грудей  $0,412$ – $0,673$ . Найвищі коефіцієнти зв'язку із інтенсивністю використання, було отримано для показника живої маси  $0,435$ – $0,712$ .

## РОЗДІЛ 4

### ОХОРОНА ПРАЦІ

У підприємствах з розведення коней верхових порід у наслідок специфічних особливостей при роботі з ними необхідно передбачати особливі заходи щодо охорони праці, [19] особливо це стосується роботи зі спортивними кіньми. При роботі з кіньми у разі недотримання техніки безпеки життя людини може наразитися на небезпеку.

Саме з цією метою і прописано в інструкції про правила догляду, годівлі та тренінгу спортивних коней, щоб уникнути всіх можливих негативних наслідків від невмілого поводження з твариною, кожен працівник повинен знати та вміти використовувати правила техніки безпеки [8].

Охорона праці на підприємстві Філія «Південний племконецентр» Державного Підприємства (ДП) «Конярство України», організована відповідно до Наказу МНС України від 26.11.2012 № 1350 затверджено «Правила охорони праці у тваринництві. Конярство». Ці Правила встановлюють вимоги до охорони праці при вирощуванні та розведенні коней та є обов'язковими для виконання працівниками та роботодавцями [22].

Загальні положення «Правил охорони праці у тваринництві. Конярство» свідчать, що роботодавець повинен забезпечити безпечні та нешкідливі умови праці відповідно до Загальних вимог щодо забезпечення роботодавцями охорони праці працівників, затверджених наказом МНС України від 25 січня 2012 року № 67, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 14 лютого 2012 року за № 226/20539 (НПАОП 0.00-7.11-12) [23]. Керівник повинен створити службу охорони праці відповідно до вимог Типового положення про службу охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці України від 15 листопада 2004 року № 255, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 1 грудня 2004 року за № 1526/10125 (НПАОП 0.00-4.21-04) [21].

Директор філії повинен організувати опрацювання і затвердження нормативних актів про охорону праці відповідно до вимог Порядку опрацювання і затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві, затвердженого наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 21 грудня 1993 року № 132, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 7 лютого 1994 року за № 20/229 (НПАОП 0.00-6.03-93) [24].

Керівник підрозділу повинен розробити інструкції з охорони праці відповідно до вимог Положення про розробку інструкцій з охорони праці, затвердженого наказом Комітету по нагляду за охороною праці Міністерства праці та соціальної політики України від 29 січня 1998 року № 9, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 7 квітня 1998 року за № 226/2666 (НПАОП 0.00-4.15-98) [25].

Керівник повинен організовувати навчання і перевірку знань працівників з питань охорони праці відповідно до вимог Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затверджених наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26 січня 2005 року № 15, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 року за № 231/10511 (НПАОП 0.00-4.12-05) [26].

До соціально-економічних заходів щодо охорони праці передбачаються такі економічні методи управління:

- обов'язкове соціальне страхування працівників власником підприємства від нещасних випадків;
- збереження середнього заробітку за працівником за період простою в разі відсторонення його від дорученої роботи, якщо на робочому місці склалася небезпечна ситуація, яка загрожує життю чи здоров'ю його самого або для людей, які його оточують;



- виплата вихідної допомоги при розриві трудового договору за власним бажанням, якщо власник не виконує вимоги законодавства або умов колективного договору з питань охорони праці;
- відшкодування власником шкоди у зв'язку з каліцтвом та іншим ушкодженням здоров'я працівника (або його сім'ї у разі смерті потерпілого), пов'язаним з виконанням трудових обов'язків, а також моральної шкоди [3].

Засоби з охорони праці та організаційно-технічні заходи повинні забезпечити такий рівень організації праці на підприємстві, які б виключали вплив небезпечних виробничих факторів, а також зменшували до допустимих норм вплив на працівників шкідливих виробничих факторів [6].

До технологічних (інженерних) заходів і засобів охорони праці відноситься застосування технічно досконалого та справного обладнання, інструментів і пристроїв, транспортних засобів [10].

На філії „Південний племконцентр”, охорона праці організована відповідним чином. Відповідальність за роботу служби з охорони праці покладена на керівника філії. Інженер з охорони праці проводить організаційну роботу з охорони праці на всьому підприємстві [7].

На племінному репродукторі відповідальність за безпеку праці несе зоотехнік репродуктора, на кінноспортивній базі – зоотехнік-селекціонер. Керівник філії, інженер з охорони праці та головні спеціалісти один раз на три роки проходять підвищення кваліфікації з питань охорони праці. За тренуваннями на кінноспортивній базі постійно чергує медичний працівник. На підприємстві суворо дотримуються вимог щодо експлуатації електричного обладнання та правил пожежної безпеки, оскільки серед небезпечних матеріалів на території підприємства зберігаються паливно-мастильні матеріали, стружка, солома, сіно. Всі тваринницькі приміщення обладнано пристроями для блискавкозахисту [19].

Колективним договором передбачено адміністративну та дисциплінарну відповідальність до працівників які порушують правила та інструкції з охорони праці [13]. Інженер з охорони праці та головні спеціалісти підприємства

проводять для працівників вступний інструктаж на робочому місці, позаплановий, повторний та цільовий. Усі інструктажі проводяться за затвердженими програмами, у призначені строки і реєструються у відповідних журналах [3].

## ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень і аналізу господарської діяльності можна зробити такі висновки:

1. Слід зазначити в умовах філії „Південний племконецентр” ДП „Конярство України” налічується: УВП породи – 24,0 голови, а це у відсотковому співвідношенні становить 80,0 %; ЧВ породи – 2 голови, що становить понад 7,0 %; Тракєненської породи – 4 голови, що становить 13,0 % загальна кількість поголів'я 30 голів.

2. Генеалогічну структуру стада представлена 4 родинами та 4 лініями. Основні родини – Хохладки, Інфри I, Билини, Маріци. Основні лінії – Безпечного, Фактотума, Хобота, Тугєнота.

3. Встановлено, що за середніми промірами коні досліджуваних порід знаходилися у діапазоні стандартних показників:

За висотою в холці середні виміри промірів у піддослідних коней коливалися в межах 163,6–166,7 см, за довжиною тулубу ці показники коливалися в межах 167,7–169,1 см. Широтні показники визначені за обхватом грудей у розрізі досліджуваних порід склали – 190,1–193,4 см, а костистість п'ястку була на рівні 20,2–20,7 см. Вік коней складав в середньому 10,5 років, третина з яких мала вік коней 8,5 років і старше.

4. За результатами оцінки рухових якостей було визначено, що кращими виявилися коні української верхової. За сумою балів вони переважали тракєненську на 15,4 %, а чистокровну верхову на 2,2 %. Саме тому коні української верхової і тракєненської порід за цими результатами краще підходять для виїздки.

5. За взятими промірами найбільші значення було отримано для висоти в холці 0,619–0,632 та обхвату грудей 0,412–0,673. Найвищі коефіцієнти зв'язку

із інтенсивністю використання було отримано для показника живої маси 0,435–0,712.

6. Найбільшим Індексом розтягнутості він був у української верхової породи (99,8 ). За індексом компактності, який є показником розвитку маси тіла, встановлена перевага української верхової породи на 2,0 % над породами чистокровної верхової та тракененської.

7. Визначення коефіцієнтів кореляції між інтенсивністю тренінгу коней та основними екстер'єрними показниками, саме індексами будови тіла та ефективністю тренінгу коней не виявлено жодного вірогідного показника. Для індексу формату величина зв'язку коливалася в межах – 0,311–0,274, грудей – 0,311–0,334 та п'ястку – 0,212–0,250.

## ПРОПОЗИЦІЇ

В ході роботи на підприємстві філія „Південний племконецентр” ДП „Конярство України” рекомендуємо наступні пропозиції щодо покращення прибутковості та результативності його діяльності:

1. Застосовувати в годівлі коней сучасні корми, кормові препарати та добавки (комбікорми, пробіотики, пребіотики, амінокислоти, білково-вітамінні кормові добавки, тощо), асортимент яких дає можливість корегувати раціон індивідуально для кожної тварини для досягнення необхідного ефекту.

2. Регулярно оновлювати спортивний інвентар та амуніцію для верхової роботи, тренінгу коней для покращення спортивних результатів.

3. Придбати техніку для регулярного боронування тренінгових майданчиків та спортивних полів, що в свою чергу на довше збереже придатність ґрунту для верхової роботи, значно покращить спортивні здібності коней та знизить ризик травмування як коней, так і людей.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білай, Д. В. Утримання, догляд та годівля коней. 2013. №8. С.26-28.
2. Бенза В.М. Технологія виробництва продукції тваринництва. Курс лекцій. Миколаїв: Видав. МДАУ, 2010. 240 с.
3. Березуцький В. В., Бондаренко Т.С., Валенко Г. Г. Основи охорони праці. За ред. В. В. Березуцького. Харків: Факт, 2007. 480 с.
4. Гопка Б.М., Скоцик В.Є., Павленко П.М, Хоменко М.П., Колот В.І. Практикум з конярства. Київ: Вища освіта, 2011. 384 с.
5. Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М. Конярство: Підручник / Б. М. Гопка, М.П. Хоменко, П.М. Павленко. - К: Вища освіта, 2004. 320 с.
6. Довідник з охорони праці в сільському господарстві. С. Д. Лехман, В. П. Целинський, С.М. Козирев та ін. За ред. С.Д. Лехмана. Київ: Урожай, 1990. 400 с.
7. Екологічний паспорт Миколаївської області / Управління екології та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації. URL: <https://www.dueomk.gov.ua>. (дата звернення: 28.11.2023).
8. Закон України «Про охорону праці». Київ: В редакції від 21.11.2002р. № 229-IV, зі змінами і доповненнями від 25.11.2003р. № 1331-IV, від 27.11.2003р. № 1344-IV, від 23.12.2004р. № 2285-IV, від 25.03.2005р. № 2505-IV. 40с.
9. Єгоров, Б.В. Біологічна оцінка комбікормів-концентратів для тренуваних і спортивних коней. Зернові продукти і комбікорми. 2017. V.17, №1(65). С.46-58.
10. Жидецький В.Ц., Джигирей В.С., Мельников О.В. Основи охорони праці. Львів: Афіша, 2000. 350 с.
11. Ібатулін, І.І. Особливості годівлі коней. Ефективне тваринництво. 2006. №7. С.46-49.
12. Калиниченко Г.І. Селекція сільськогосподарських тварин: Курс лекцій. Миколаїв: МДАУ, 2007. 259 с.

13. Курепін В.М., Марченко Д.Д., Курепін Д.В. Охорона праці в галузі: навч. посіб. Миколаїв: МНАУ, 2023. 586 с.
14. Крамаренко С.С., Луговий С.І., Лихач А.В., Крамаренко О.С. Аналіз біометричних даних у розведенні та селекції тварин: навчальний посібник. Миколаїв: МНАУ, 2019. 211 с.
15. Конярство та кіннозаводство. Навчально-інформаційний портал НУБіП України. м.Київ. 2022р. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/enrol/index.php?id=566>
16. Ковальчук Н.А., Соколова Г.О., Попадюк С.С. Господарсько-біологічні особливості спортивних коней. Науково-технічний бюлетень Інституту біології тварин і Державного науково-дослідного контрольного інституту ветпрепаратів та кормових добавок. 2015. Вип. 16. № 1. С. 232-236.
17. Кучер, М.С. Роль клітковини в годівлі сільськогосподарських тварин. Сільський господар. 2007. №5-6. С.17-18.
18. Практикум із селекції сільськогосподарських тварин. Войтенко С.Л., Петренко М.О., Вишневський Л.В. Полтава: ФОП Гаража М.Ф., 2016. 252с.
19. Пістун І.П., Березовецька О.Г., Трунова І.О. Основи охорони праці. Львів: Тріада плюс, 2010. 648 с.
20. Постернак Л.І. Перспективи та критерії розвитку галузі конярства в Україні. Аграрна наука та харчові технології. 2017. Вип. 2. С. 230-236.
21. Про затвердження Типового положення про службу охорони праці: Наказ Держнаглядохоронпраці України від 15.11.2004 № 255.
22. Про затвердження Правил охорони праці у тваринництві. Конярство: Наказ МНС України від 26.11.2012 № 1350.
23. Про затвердження Загальних вимог стосовно забезпечення роботодавцями охорони праці працівників: Наказ МНС України від 25.01.2012 № 67.
24. Про Порядок опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві: Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 № 132.

25. Про затвердження Положення про розробку інструкцій з охорони праці: Наказ Мінпраці України від 29.01.1998 № 9.
26. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою: Наказ Державного Комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 № 15.
27. Робочі якості і використання коней. Медична Бібліотека. 2006. URL: <http://medbib.in.ua/rabochie-kachestva-ispolzovanie.html>
28. Селекція сільськогосподарських тварин. Ю.Ф. Мельник, В.П. Коваленко, А.М. Угнівенко, К.А. Найденко. 2008. 444с.
29. Старчеус А.П. Кінь у присадибному і фермерському господарстві. К., 2001. 112 с.
30. Сліж В.С. Відтворювальна здатність кобил української верхової породи. Харків, ІТ УААН. 1994. 20 с.
31. Судай В.Д. Використання коней в умовах реформованого сільськогосподарського підприємства. Вінниця. 2001. С. 98-174.
32. Ткачова І.В. Чистопородне розведення коней в умовах обмеженого генофонду. Херсон: ВЦ «Колос», 2018. Вип. 11. С. 66-73.
33. Ткачова І.В. Стратегія розвитку галузі конярства в Україні. Науковий вісник НУБіП України. 2011 Вип. 160. Ч.1.С. 271-277.
34. Яблонський В. А. Біотехнологія відтворення тварин. Київ, 2005. 296 с.



**Юлія СЛУЦЬКА**

Кваліфікаційна робота бакалавра  
на тему:

**«УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ  
МОЛОДНЯКУ СПОРТИВНИХ КОНЕЙ В УМОВАХ ФЛІЇ  
«ПІВДЕННИЙ ПЛЕМКОНЕЦЕНТР»  
ДП «КОНЯРСТВО УКРАЇНИ»**

**04.01. – КР. 38-О. 24 04 01.030**